

Райхерт К. В.

кандидат філософських наук, доцент, докторант
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра філософії

ПРОБЛЕМА ВИПРАВДАННЯ ДЕДУКЦІЇ

1. У 1926 році англійський філософ Алан Норт Вайтгед зауважив, що «теорія індукції – це відчай філософії, але вся наша діяльність ґрунтується на ній» [1, р. 35], та інший англійський філософ Чарлі Данбар Броуд висловив думку, що «індукція є все ще славою науки та скандалом філософії» [2, р. 143]. Наведені думки відсвічують філософську проблему, автором якої був Девід Г'юм, а саме так звану «проблему індукції»: «Усі висновки з досвіду припускають, як свою основу, що майбутнє буде подібним до минулого та що подібні сили будуть поєднуватися з подібними розумними якостями. Якщо є підозра, що хід природи може змінитися та що минуле не може бути правилом для майбутнього, весь досвід стає марним і не може привести до ніякого висновку чи наслідку. Тому неможливо, щоб будь-які аргументи з досвіду були спроможними довести цю подібність минулого до майбутнього, бо всі ці аргументи ґрунтуються на припущенні цієї подібності» [3, р. 27].

2. Проблема індукції – це одна з найвідоміших філософських проблем, яку, з одного боку, деякі філософи намагаються розв'язати, а з іншого – деякі філософи вважають такою, що неможливо розв'язати. Більше того, навколо важливості та значущості цієї проблеми точаться суперечки, особливо в світлі того, що індукція вважається одним з найфундаментальніших способів формування знання. Так чи так, Проблема індукції є одним із найглибших філософських викликів, які тільки можна уявити в межах епістемології, логіки та філософії науки. Англійський філософ Бертран Рассел з цього приводу висловив думку, що якщо Проблему індукції не можна розв'язати, то «немає інтелектуальної різниці між здоровим розумом і нездоровим розумом» [4, р. 699].

3. Нерозв'язаність Проблеми індукції створює низку філософських проблем. Я наведу лише декілька прикладів таких проблем. Першою проблемою є Проблема логіки відкриття (не зрозуміло, чи можлива логіка відкриття або краще говорити про психологію винахідництва). Другою проблемою є те, що деякі дослідники схильні вважати абдукцію й умовиводи за аналогією як різновиди індукції. Звідси: якщо є Проблема індукції, то можуть бути Проблема абдукції та Проблема аналогії.

4. Між тим сучасна філософія знає інший скандал, який був

зазначений фінським філософом Яакко Гінтіккою: «Ч. Д. Броуд назвав нерозв'язані проблеми, які стосуються індукції, “скандалом філософії”». Мені видається, що на додаток до цього скандалу з індукцією є не менш бентежний скандал з дедукцією. Його актуальність може донести до будь-кого з нас будь-який розумний першокурсник, який запитає, коли йому скажуть, що дедуктивні міркування “тавтологічні” або “аналітичні” та що логічні істини не мають “емпіричного змісту” та не можуть бути використаними для “фактичних стверджень”. У якому ще сенсі, тоді, дедуктивні міркування дають нам нову інформацію? Хіба ж не геть очевидно, що такий сенс є; інакше – який сенс у логіці та математиці? Таке питання може викликати велику незручність, тому що жодний такий сенс не був визначений у літературі» [5, р. 135].

5. Я. Гінтікка не перший хто задався питанням про виправданість або обґрунтованість (англ. *justification*) дедукції. Так, наприклад, давньогрецький філософ Секст Емпірик та англійський філософ Джон Стюарт Мілль вважали, що силогізм спричиняє логічну помилку *petitio principii* (‘хібне коло’) [див.: 6]. Дж. С. Мілль узагалі намагався «повалити» дедукцію та «ушляхетнити» індукцію.

6. Однак, мабуть, найвідомішою роботою з виправдання / обґрунтування дедукції є спроба англійського філософа Майкла Даммітта: «Філософи зазвичай вважають, що обґрунтування дедукції є ще більш очевидно неможливою, ніж обґрунтування індукції» [7, р. 291]. М. Даммітт указує на те, що суть проблеми дедукції полягає в тому, що продемонструвати обґрунтованість певної форми аргументації можна через показ того, що ця форма висновується з примітивних правил умовиводів, але як продемонструвати валідність цих примітивних правил? Дедуктивне «обґрунтування» не більш задовільне, ніж індуктивне «обґрунтування» індукції (тобто самозастосування дедукції й індукції неможливі). Зокрема, через те що вони використовують дедуктивні міркування докази правильності та повноти не можуть виправдати дедуктивну систему; вони мають лише технічний інтерес. Але для М. Даммітта такий погляд на Проблему дедукції хибний, тому що є асиметрія між проблемою обґрунтування індукції та проблемою обґрунтування дедукції: обґрунтування індукції вимагає «переконливого» аргументу, роль якого полягає в тому, щоб переконати нас в істинності його висновку, тоді як обґрунтування дедукції вимагає лише «пояснювального» аргументу, роль якого полягає в поясненні істинності його висновку. Тоді, коли переконливий аргумент викликає заперечення, якщо він робить коло в доказі, пояснювальний аргумент може бути достатньо задовільним,

не зважаючи на коло в доказі. Докази правильності та повноти таким чином відновлюються як такі, що мають більш ніж технічний інтерес: вони показують, що визначення синтаксичного висновку може збігтися з поняттям семантичного висновку, щоб представити пояснювальний аргумент для обґрунтування логічної системи. М. Даммітт наголошує на пріоритеті поняття семантичного висновку (наслідку) зокрема та семантики в цілому для дедуктивних систем і їхньої ролі в наданні моделі для значення логічних зв'язок. Це дозволяє М. Даммітту «зсунутися» від проблеми того, як показати, що дедуктивний умовивід є виправданим, до проблеми того, як показати, що дедуктивний умовивід можливий взагалі. Звідси: впливає серйозна загроза – як розв'язати напругу між упевненістю чи легітимністю дедуктивного висновку, тобто гарантією істинності висновку, яка забезпечується істинністю засновків, і його корисністю чи продуктивністю, тобто здатністю дедуктивних умовиводів давати нову інформацію. Іншою мовою: як зробити так, що в дедуктивному умовиводі зберігалися б необхідність висновку та отримання нового знання.

7. Проблему дедукції (у вигляді проблеми обґрунтування дедукції та проблеми можливості дедуктивного висновку) М. Даммітт так і не розв'язав. Але його дослідження остаточно закріпило Проблему дедукції в сучасній філософії – та деякі філософи [наприклад: 8-10] час від часу намагаються все ще намагаються цю проблему розв'язати.

Список використаних джерел

1. Whitehead A. N. Science and the Modern World: Lowell Lectures, 1925. Cambridge: Cambridge University Press, 1926. XI + 296 p.
2. Broad Ch. D. The Philosophy of Francis Bacon. *Broad Ch. D. Ethics and the History of Philosophy*. New York: Humanities Press, 1952, pp. 117-143.
3. Hume D. An Enquiry concerning Human Understanding. Oxford: Oxford University Press, 2007. 238 p.
4. Russell B. A History of Western Philosophy. London: George Allen and Unwin Ltd., 1946. 895 p.
5. Hintikka J. Information, Deduction, and the A Priori. *Nous*, 1970, No. 2, pp. 135-152.
6. Botting D. Do Syllogisms Commit the Petitio Principii? The Role of Inference-Rules in Mill's Logic of Truth. *History and Philosophy of Logic*, 2014, No 3, pp. 237-247.
7. Dummett M. A. E. The justification of deduction. *Dummett M. A. E.*

Truth and Other Enigmas. Duckworth: Harvard University Press, 1978, pp. 290-318.

8. Haack S. The Justification of Deduction. *Mind*, 1976, No 337, pp. 112-119.
9. Haack S. Dummett's Justification of Deduction. *Mind*, 1982, No 362, pp. 216-239.
10. Huber F. On the justification of deduction and induction. *European Journal of Philosophy of Science*, 2017, No 7, pp. 507-534.